

Арсеније М. Сретковић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Центар за научноистраживачки рад

<https://orcid.org/0009-0000-3779-6960>

ТИПОВИ ПРЕНОШЕЊА ТУЂЕГ ГОВОРА У РОМАНУ *ЖИВОТИЊСКО ЦАРСТВО* ДАВИДА АЛБАХАРИЈА²

Предмет рада су (под)модели преношења туђег говора у роману *Животињско царство* Давида Албахарија. Са гледишта стилистике разматрају се граматикализовани модели управног и неуправног говора и њихове неграматикализоване варијације. Први циљ истраживања подразумева евидентирање (под)модела преношења туђег говора и оцену њихове стилогености. Други циљ је утврђивање разлика између добијених резултата и резултата пређашњих истраживања. Очекује се већа фреквентност неграматикализованих варијација модела преношења туђег говора. У раду се примењују метод интегралне стилистике и компаративни метод. Метод интегралне стилистике примењује се у сегменту анализе (под)модела. Компаративни метод примењује се у сегменту разматрања добијених резултата. Анализа је показала да се високом фреквентношћу одликује прави управни говор са дидаскалијом у интерпозицији. Пронађени су примери управног говора који у саставу садржи слободни управни говор и управни говор забележен у заградама. Међу неграматикализованим подмоделима управног говора евидентирани су слободни управни говор (уведени и неуведени) и фрагментарни говор. Неуправни говор појављује се ређе од управног. Међу варијацијама неуправног говора забележени су примери неконекторског неуправног говора, „помишљеног неуправног говора” и експресивног неуправног говора.

Кључне речи: Давид Албахари, интегрална стилистика, стилска средства, стил, дијалог, туђи говор, управни говор, неуправни говор

Увод

Структуру романа *Животињско царство* чине Увод (5-6), Пролог (7-9), Прича (11-100) и Белешке (103-126). У Уводу се истиче да је рукопис пронађен „у једној канти за отпатке на београдском аеродрому крајем јуна 2005. године” (5). Рукопис је пронашла непозната особа и предала га песнику и члану Књижевног друштва „Оскар Давичо” (5). Песник је „prosledio tekst predsedniku društva, a on ga je odneo svom kumu, uglednom književnom kritičaru koji je napisao preporuku za objavljivanje” (5). Рукопис је примио уредник издавачке куће и „dugo je radio na njemu” (5). По-

¹ arsenije.sretkovic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада истраживача на акредитованим високошколским установама у 2025. години број: 451-03-136/2025-03/200198).

том се наводе интервенције уредника (6). Такође, истиче се да је уредник написао име и презиме аутора романа, али да аутор није познат (6). Сви остали сегменти романа (*Пролог*, *Прича* и *Белешке*) чине сегменте једне целине, док се *Увод* издваја као коментар о роману. Друкчије речено, роман Давида Албахарија *Живојинињско царство* може се посматрати као роман у роману при чему би сегмент *Прича* заправо био роман, док би *Увод* био сам коментар у којем се наводи проблем ауторства. Како се сазнаје из уводног дела, рукопис је од особе која га је пронашла преко песника, председника друштва, његовог кума, достављен уреднику, који је вршио измене у самом тексту. Препознатљиво је да Албахари у овом роману актуелизује питање ауторства које је једна од главних тема постмодернистичке књижевности. У радовима о туђем говору (в. нпр. KOVAČEVIĆ 2012; SRETKOVIĆ 2022; ANTONIJEVIĆ 2024) најчешће се полази од дефиниције теорије туђег говора Михаила Бахтина (1980). Између осталог, Бахтин је туђи говор дефинисао као „искaz у исказу” (ВАНТИН 1980: 128). Сходно томе, Албахаријев роман условно би се могао сматрати романом у роману или туђи говор у оквиру туђег говора, јер постоји јасна граница између уводног дела и осталог текста.

Радња романа *Живојинињско царство* смештена је у „шездесете и седамдесете године прошлог вијека” (KOVAČEVIĆ 2024: 67). Роман, односно његов главни део *Прича*, саопштава о догађајима током служења војног рока, а главни ликови су Димитрије Донкић, Миша Врабац, Реџеп Змија, Горан Крпељ, Мара и Тигар (натор). Само први лик је потпуно идентификован, док су осталим ликовима записани надимци. Наратор интроспективно саопштава о догађајима. У наратији се често појављују говори главних ликова.

Предмет овога истраживања су (под)моделу преношења туђег говора којима се остварују дијалози у роману *Живојинињско царство* Давида Албахарија. Туђи говор означава „укључивање у ауторско излагање исказа других лица или сопствене исказе говорника, које он помиње” (SOLGANJIK 2001: 108)³. Први и основни циљ истраживања је евидентирање подмодела преношења туђег говора и осветљавање њихове стилогености у контекстима. Други циљ је издвајање разлика између (под)модела у анализираном корпусу и претходних истраживања туђег говора у Албахаријевим делима. Колико нам је познато, постоје два научна прилога о туђем говору у Албахаријевим романима, односно један прилог о туђем говору у роману *Пијавице* (SRETKOVIĆ 2022) и други рад о туђем говору у роману *Мамац* (ANTONIJEVIĆ 2024). Резултате истраживања туђег говора у роману *Живојинињско царство*, упоредићемо са резултатима претходних истраживања.

Судећи на основу броја радова о туђем говору може се рећи да је проблематика туђег говора врло интересантна истраживачка тема. Познато је да на српском језику постоји велики број научних прилога о овој теми. Познати су нам бројни радови младих аутора о туђем говору (в. нпр. SPASIĆ 2018; MIJALJEVIĆ 2020; SRETKOVIĆ 2022; MILOŠEVIĆ 2023; ANTONIJEVIĆ 2024 и др.). Како је истакнуто у уводном сегменту рада о туђем говору у роману *Пијавице* (SRETKOVIĆ 2022: 240), Милка Николић (2020) је утврдила да су истраживања туђег говора извршена највећим делом у области књижевноуметничког стила, а унеколико мање у публи-

3 „включение в авторское изложение высказывания других лиц или же собственные высказывания рассказчика, о которых он вспоминает”

цистичком стилу.

Претпоставка је да се у роману *Живојинињско царство* примењују грама-тикализовани модели (управни и неуправни говор) и њихове варијације (негра-матикализовани подмодели). У раду се примењују метод интегралне стилистике и компаративни метод. Метод интегралне стилистике подразумева посматрање два-ју аспеката језичке појаве. Са једне стране, разматра се стилематичност, односно форма језичке јединице (KOVAČEVIĆ 2015: 324), са друге стране разматра се сти-логеност: функционална вредност стилема (KOVAČEVIĆ 2015: 324). Компаративну методу применићемо у завршном сегменту рада приликом разматрања добијених резултата и резултата пређашњих истраживања.

Теоријски оквир

Давид Албахари познат је по кратким књижевним творевинама (BABIĆ 2023; TEŠIN 2023)⁴. Убраја се у најзначајније српске постмодернистичке писце. О Албахарију и његовом делу постоји значајан опус литературе (v. SRETKOVIĆ 2022). Осим литературе поменуте у пређашњим лингвистичким радовима (ANTONIJEVIĆ 2024; SRETKOVIĆ 2022) позната су нам опсежна истраживања у виду докторских дисертација (MILANOVIĆ 2009; LAZOVIĆ 2018; ANDREJIĆ VIDIĆ 2020; LUKOVIĆ 2024) и зборника радова *Слике (из) њородичној времена: о књижевном делу Давида Албахарија* (PANTIĆ 2013). Такође, познато нам је синтаксичко истраживање Ру-жице Мирилов (2013). О роману *Живојинињско царство* познат нам је прилог Дарка Ковачевића (2024) чији је приступ књижевни. Интересантно је да међу радовима са лингвистичког аспекта, два рада (ANTONIJEVIĆ 2024; SRETKOVIĆ 2022) имају за предмет туђи говор, са тим да се у раду Антонијевићеве (2024: 169) туђем гово-ру приступа са аспекта синтаксе и стилистике, док се у другом раду (SRETKOVIĆ 2022) туђи говор посматра искључиво са стилистичког гледишта, што аутор напо-миње посебно. Чињеница да оба истраживања имају туђи говор за тему сведочи о туђем говору као језичко-стилском средству писца у различитим делима.

Када је реч о пручавању туђег говора, у пређашњем раду о туђем говору Ал-бахаријевог дела (SRETKOVIĆ 2022: 240, 241) примећено је интересовање научника за ову проблематику. Наиме, поменуто је да се Виноградов бавио конструисањем дијалога и истицао значај конструисања дијалога за истраживање индивидуалног стила (SRETKOVIĆ 2022: 240). Примећено је да рад Милке Николић (2020) омогу-ћава преглед истраживања туђег говора током двеју деценија двадесет првог века (SRETKOVIĆ 2022: 240). Милош Ковачевић „износи виђење да разлика између ау-торског и туђег говора постоји још код Аристотела и Платона” (SRETKOVIĆ 2022: 240). Као и код претходних прилога (ANTONIJEVIĆ 2024; SRETKOVIĆ 2022) рад Милоша Ковачевића о терминсистему туђег говора (2012) биће теоријска основа раду. Према овом раду разликују се два модела: управни говор и неуправни говор (KOVAČEVIĆ 2012: 14). Остали подмодели настају разградњом постојећих двају модела. Ковачевић (2012: 13-38) је утврдио да су варијанте управног говора следе-ће: слободни управни говор (може бити уведени или неуведени), фрагментарни управни говор, недословни управни говор и неуправно-управни говор. Са друге стране, неуправни говор може бити неконекторски неуправни говор, експресивни

4 Албахари се у литератури назива „виртуозом кратких форми” (TEŠIN 2023).

неуправни говор, полууправни, дословни неуправни говор, неправи управни говор и полуслободни неуправни говор.⁵ За разматрање управног говора примењују се критеријуми: „(1) дводелна синтаксичка конструкција; (2) употреба одговарајућих правописних правила; (3) дословно навођење туђег говора; (4) граматичко лице у туђем говору” (NIKOLIĆ 2022: 63). У разматрању неуправног говора примењују се следећи критеријуми: „(1) дводелна синтаксичка конструкција; (2) употреба везника зависне реченице; (3) обележавање упитне или узвичне интонације туђег говора; (4) граматичко лице у туђем говору” (NIKOLIĆ 2022: 63).

У истраживању туђег говора у роману *Пијавице* (SRETKOVIĆ 2022), утврђено је: 1) да се прави управни говор и неуправни говор у граматикализованом виду одликују ниском фреквенцијом; 2) прави управни говор уочен је само у једном примеру, док је неуправни фреквентнији; 3) један пример сведочи о неуправном говору унутар неуправног говора; 4) слободни управни говор је најфреквентнији модел у анализираном корпусу; 5) забележени су примери фрагментарног управног говора; 6) у оквиру конструкције модела слободног управног говора ауторска дидаскалија се не среће у иницијалној позицији; 7) у ауторским дидаскалијама доминантан је перфекат глагола *рећи*; 8) фрагментарни управни говор појављује се као сегмент већ реченог исказа; 9) у корпусу се појављују модификације граматикализованог неуправног говора: полууправни, експресивни неуправни говор и неконекторски неуправни говор; 10) најфреквентнији подмодел неуправног говора је полууправни говор; 11) у роману су доминантни неграматикализовани модели (SRETKOVIĆ 2022: 251).

Анализа туђег говора у роману *Мамац* (ANTONIJEVIĆ 2024) показала је следеће одлике: 1) евидентирано је 8 подмодела: 5 пет конструкција управног и 3 конструкције неуправног говора; 2) уочени модели управног говора су: прави управни говор, уведени слободни управни говор, фрагментарни управни говор, изречени и помишљени управни говор и монолошки управни говор; 3) граматикализовани модели управног и неуправног говора одликују се највећом фреквенцијом; 4) ауторска дидаскалија се у оквиру правог управног говора среће у свим позицијама, док се код слободног управног говора не среће једино у иницијалној позицији; 5) уочени су модели неуправног говора: прави неуправни говор, неконекторски неуправни говор, експресивни неуправни говор (ANTONIJEVIĆ 2024: 177, 178).

2. Резултати истраживања и дискусија

2.1. Граматикализовани модел управног говора

Основни модел управног говора среће се у анализираном корпусу. Структуру овога модела чине ауторска дидаскалија, туђи говор и ортографски маркери (две тачке и наводници) (KOVAČEVIĆ 2012: 14, 15). Познато је да основни граматикализовани модел може бити стилско средство. За управни говор у литератури (KOVAČEVIĆ 2012: 14, 15; SOLGANJIK 2001: 108) наводи се да му је основна карактеристика бинарна конструкција. Другим речима, управни говор подразумева ауторски и неуторски говор (SOLGANJIK 2001: 108). Туђи говор супротстављен

⁵ Детаљно ћемо говорити о подмоделима у следећем поглављу.

је говору аутора (SOLGANJIK 2001: 108). Међутим, главна улога у стилу припада ауторском говору (SOLGANJIK 2001: 108). Одлика је управног говора (рус. *йрямая реч*) да се туђи говор не прилагођава свом говору (SOLGANJIK 2001: 108). Туђи говор преноси се „са свим његовим лексичким, синтаксичким, интонационим, стилистичким особеностима” (SOLGANJIK 2001: 109)⁶. Издвајају се две функције управног говора. Прва функција се огледа у чињеници да управни говор представља „средство изградње карактера особе” (SOLGANJIK 2001: 111)⁷. Друга функција је комуникативно-естетска (SOLGANJIK 2001: 111). У анализираном корпусу приметно је да се стилска обојеност посебно испољава у туђим говорима са ескламативним и интерогативним реченицама. Такви примери одликују се појачаном експресивношћу и врло су стилогени. Ево примера граматикализованог модела. Туђи говор са обавештајним реченицама:

Tada me je Mara uhvatila za lakat i rekla: „Pogledaj onog čoveka u kišnom mantilu, sa tim crnim podlivima ispod očiju izgleda kao rakun.” (8)/ Dimitrije se nacerio i rekao mi preko stola: „Za nas to ne važi, mi ćemo živeti večno.” (18) On me pogleda i reče: „Aksolotl.” (21) ...i onda rekao: „Aksolotl.” (24)/ ...i rekao: „Sigurno već kontrolišu sve bolnice, ne smemo tamo da idemo.” (24, 25)/ „To je zbog nadimka”, odgovorio sam i odrecitovao: „Dimitrije Rakun, Redžep Zmija, Goran Krpelj, a ja sam Tigar.” (42, 43)

Izgurao nas je napolje i dodao: „A ako bude neke gužve sa tim zlikovcem, javi mi. Jedva čekam da ga sjebem.” (68)/ Dimitrije nezainteresovano pogleda u njihovom pravcu i potom viknu: „Krpelju, to je dovoljno. Pusti čoveka da udahne vazduh.” (88)

Мали број примера сведочи о ескламативним реченицама у виду туђег говора:

Nisam proveravao, već sam uhvatio Mišu za ruku i procedio kroz zube: „Idemo odmah, brzo, što pre!” (45)/ Dimitrije Rakun je urlao iz sveg grla: „Dovedite mi ga ovamo! Smesta ga dovedite ovamo!” (91)/ /...ali kukavica u meni govorila je: „Ne budi lud on je jači!”(76)

Унеколико чешће се појављују конструкције управног говора са интерогативним реченицама у дискурсу другог.

Prišao mi je dok sam čekaо u redu da me upišu u vojne knjige i daju mi odeću, sagnuo se (bio je viši i krupniji od mene) i šapnuо mi na uvo: „Doznaо sam da si Beograđanin, hvala bogu, jer kada čujem one druge glasove i akcente, dođe mi da poludim. Sve to treba umlatiti, šta kažeš?” (11)/ Dimitrije mi se odjednom uneо u lice i siktavim glasом, punim pljuvačke, rekao: „Sine, ako uskoro ne prestaneš da sereš, promeniću ti agregatno stanje, je l’ jasno?” (48)/ Čim nas je ugledao, dreknuо je: „Šta je, pederi, kud ste krenuli? Ko će kome da razvali bulju?” (61)/ Rakun je odgovorio: „Ovo je zvanična poseta. Od sada ćeš govoriti samo kada ti ja dozvolim, je l’ to jasno?” (73)

Стилистички гледано високом стилогеношћу одликују се појаве управног говора са дидаскалијом у постпозицији, са тим да улогу двеју тачака (разграничавање ауторског и неауторског дела), преузима запета. Код примера овога вида туђи говор среће се у иницијалној позицији. Будући да туђи говор одликују емоционал-

6 „со всеми его лексическими, синтаксическими, интонационными, стилистическими особенностями”

7 „средство содания характера персонажа”

но-експресивна својства, док је дидаскалија стилски неутрална, овакви примери су врло стилогени. Честа појава туђег говора ствара утисак о развоју дијалога, док је функција дидаскалије само информативна. Ево таквих примера.

„Nikada od vas neće nastati dobri vojnici”, hrapavim glasom rekao nam je poručnik i meni je srce zalupalo kao da je poručnik rekao da će me pustiti kući. (17)/ „Šta stalno rondaš?”, pitala bi moja Mara...(98)/ „Poručnik sere kvake”, glasio je komentar Dimitrija Donkića za vreme doručka. (17)/ „Vidimo se sutra”, rekao sam dok sam izlazio...(22)/ „Gde ste čuli da student ima toliko para?”, odgovorio sam svojim pitanjem. (31)/ „Nisu svi studenti isti”, rekao je oficir za bezbednost i upitao me kod koga sam boravio. (31)/ „Divno vreme za nostalgiju”, rekao sam jedne večeri Miši...(33)/ „Meni moja piše”, rekao je Redžep. (36)/ „Kako to misliš da nemaš devojkicu?”, rekao je. (36)/ „To njega pitaj kad se vrati”, rekao je Redžep i začutao. (37)/ „Osećaš se sigurnije”, samouvereno sam izjavio (45)/ „Vidiš onog stražara?”, upitao sam Mišu i sačekao da klimne glavom. (45)/ „Zar doista hoćeš da te proglase za dezertera?”, rekao je. (48)/ „Jebe se meni za njega”, rekao je Miša. (67)/ „Pričaj nešto, ma pričaj mu nešto”, uzbuđeno je ponavljala Mara iza mojih leđa. (84)/ „Možda znači možda, ništa više”, rekao je mladić. (29)

Врло често се ауторска дидаскалија среће у медијалној позицији, при чему је присутност наратора само у назнакама, а пажња се поклања говору лика. Идентификацији говорника код примера ове врсте посвећена је минимална пажња, док је у првом плану туђи говор. Да је ауторска дидаскалија смештена у други план, показује и честа појава само глаголских облика у виду ауторске дидаскалије код појединих примера. Односно, приметно је да субјекат катакада изостаје. Све то доприноси експресивности примера са дидаскалијом у медијалној позицији.

„Samo budi strpljiv”, rekla je, „i sve će se polako vratiti na svoje mesto.” (98)/ „Ko ti je kriv”, umešao sam se, „kada si hteo da budeš rudar” (50)/ „Ne”, odgovorila je Mara, „tek se posle smrti pokazuju razlike” (9)/ „A ni to ti”, zaključio sam, „ne ide baš najbolje” (90)/ „Majk”, rekao sam, „da li je moguće?” „Da”, odgovorio je, „ja sam, samo što više nisam Majk, već Miša.” (22)/ „Uzgred”, dodao je, „to nije moje ime. Ja se zovem Majk. Drago mi je što ste ovde i znam da ćemo dobro sarađivati.” (23)/ „Da imam nešto da kažem”, rekao sam, „onda bih i devojkicu imao” (36)/ „Stvari su onakve kako ih ja opisujem”, prosiktao je Dimitrije, „odnosno, jednostavno rečeno, stanje stvari je u mojoj nadležnosti.” (59)/ „Boravak u njima”, zaključio je, „ravan je boravku u raju” (62)/ „Dakle”, rekoh „on sada sve zna?” (65)/ „Brže”, ponavljala je Mara, „brže, uteći će nam.” (83)/ „Nikada, bato”, rekao je, „pa ni tada” (92) „Mislim da si malo preterao”, govorila je, „morao bi nešto sam da uradiš, ne možeš samo da sediš i čekaš moju pomoć. I ja imam samo dve ruke, dve noge i jednu glavu.” (97) „To volim”, rekao je Dimitrije, „čovjek je odmah osetio suštinu stvari.” (74, 75) „Idemo mi”, rekao je, „Vrabac će sam da doleprša.” (73)/ „Prestani malo sa tim perfidnim insinuacijama”, rekao je, „stvarno mi ideš na jetru.” (61)/ „Koji je to gad”, rekao je, „nemam reči. Jebiga, znam da se družite, ali budi oprezan, on je premazan svim bojama i povezan sa svim i svakim. Pazi šta govoriš pred njim, makar ti bio prijatelj.” (67)/ „U ratu”, nastavio je, „vaš prosečni životni vek, kao pripadnika motorizovane pešadije, iznosi oko sedam minuta, a naš zadatak je da vas spremimo tako da svakog od tih sedam minuta budete bolji od bilo kog protivnika” (17)/ „Ispiranje mozga”, dreknuo sam, „kako ti takvo nešto pada na pamet? I da li to „znači”, nastavio sam, „da ti ja sada ličim na ovcu ili tele?” (21)/ „Blejkov”, rekoh, „naravno, da” (43)

Посебну пажњу заслужују примери са конструкцијама управног говора у заградама. Овакви примери могу се сматрати пишчевом идиолекатском особеношћу. Иновативност оваквих примера огледа се у коришћењу заграда као оквира за моделе управног говора. Стиче се утисак да су овакви модели засебни фрагменти. Њихова је улога да употпуне садржај о којем се говори.

Tada sam od njega (dok se glasno smejao posle mog zahteva: „E jebiga”, rekao je, „vi školarci zbilja mislite da je vojska zajebancija, nešto kao godišnji odmor”) doznao da se u omanjoj baraci naspram zgrade u kojoj je bila smeštena naša četa nalazi garnizonska biblioteka. (19)/ („Radnici i građani su već na našoj strani, a ako uspemo da privučemo i vojsku, onda komunjare mogu da kupe svoje prnje”, navodno je tada tvrdio Majk.) (26)

Различито позиционирање ауторске дидаскалије условљено је стилистичким разлогом: истицањем ауторског говора или туђег говора. Када се ауторска дидаскалија бележи у иницијалној позицији, њена улога није само идентификација говорника, већ често садржи пратилачку околност. На основу тога може се рећи да се у конструкцијама управног говора са дидаскалијом у иницијалној позицији пажња усмерава на ауторски говор (пр. *Dimitrije Rakun je urlao iz sveg grla*: „Dovedite mi ga ovamo! Smesta ga dovedite ovamo!” (91)). Примери са дидаскалијом у финалној позицији показују да се пажња усмерава на туђи говор, при чему ауторска дидаскалија само указује на припадност говора (пр. „Šta stalno rondaš?”, pitala bi moja Mara...(98)). Највећу пажњу туђи говора добија у конструкцијама са дидаскалијом у медијалној позицији. У таквим случајевима конструкција управног говора има три сегмента. Најпре се појављује део говора лика, потом следи ауторска дидаскалија која се одликује сажетошћу, а напослетку се појављује остатак туђег говора, са тим да је остатак у највећем броју примера најинформативнији део. На месту дидаскалије каткада се појављује само глаголски облик.

„Dakle”, rekoh „on sada sve zna?” (65)/ „Brže”, ponavljala je Mara, „brže, uteći će nam.” (83)/ „Nikada, bato”, rekao je, „pa ni tada” (92) „Mislim da si malo preterao”, govorila je, „morao bi nešto sam da uradiš, ne možeš samo da sediš i čekaš moju pomoć. I ja imam samo dve ruke, dve noge i jednu glavu.” (97)

Говорна карактеризација лика у издвојеним моделима постигнута је избором вулгаризама, жаргонизама и увредљивих речи на лексичком плану. Писац користећи туђе говоре предочава и интерну комуникацију дружине. Говорна карактеризација јунака једна је од најзначајнијих стилских карактеристика прозних дела (KATNIĆ BAKARŠIĆ 1999: 39).

„Jebaću ja tebe”, odvratio mu je Redžep, „samo da te uhvatim” (36)/ „Jebiga”, rekao je kada smo seli za sto, „iznervirao me je peder, mami mu ga nabijem. Napalio se u onoj gužvi i počeo da mi izvija *buljom* kao da sam mu ortak pešovan. A on mi je i ranije išao na jetru. Znam gomilu takvih studenata sa Akademije, sve je to živi *peder*.” (58)/ „Tigre”, rekao je Rakun, „nemaš ti *muda* za to. Bolje ti je da lepo podeš sa nama.” (73) „A te filozofe”, dodao je, „možeš da nabiješ sebi u *dupe*. *Govna* treba da budu zajedno.” (59)/ „Šta kaže”, pitao je Dimitrije, „*jebe* li se s nekim?” „Jeste”, rekao je Dimitrije, „ali ti si za sve njih nevidljivi čovek. Čim primete vojničku uniformu, one prestaju da vide onoga ko je na sebi nosi.” (36)

2.2. Граматикализовани модел неуправног говора

Туђи говор у оквиру конструкције неуправног говора појављује се као „до-датак глаголу говора из главног дела сложене реченице” (SOLGANJIK 2001: 114, 115)⁸. У неуправном говору све личне заменице и сви глаголски облици дати су са тачке гледишта онога који говори (SOLGANJIK 2001: 115). На стилистичком плану, неуправни говор одликује се неутралношћу. Неуправни говор употребљава се „када је потребно представити општи садржај” (SOLGANJIK 2001: 115).⁹ Према Солгањику (2001: 116), управни говор придаје значај облику изражавања мисли, док неуправни придаје значај садржају. Ауторски стил у дидаскалији може бити емоционално обележен (SOLGANJIK 2001: 117). У анализираном корпусу евидентирани су следећи примери:

Rekao sam da nisam. (32)/ ...prvo me je upitao ko su moji prijatelji u vojsci i zašto sam baš njih izabrao. (38)/ ...rekao mi je da sam lud. (48)/ Rekao sam mu da nemam šta da kažem...(96)

Примери показују да је неуправни говор знатно ређи од управног говора. Томе је разлог његова стилска неутралност. Приметно је да су дидаскалије са глаголом говорења у перфекту (што значи да није учињен избор стилски маркираних облика) и да ни изабрани глаголи у главној реченици нису стилски маркирани. Ради се о глаголима који имају само комуникативну вредност (*рећи* и *ујийиати*).

2.3. Неграматикализовани подмодели управног говора

У анализираном корпусу појављује се уведени слободни управни говор унутар конструкције правог управног говора. Слободни управни говор је подмодел управног говора код којег недостају правописни знаци као маркери туђег говора (KOVAČEVIĆ 2012: 17). У зависности од постојања дидаскалије, слободни управни говор може бити уведени или неуведени (KOVAČEVIĆ 2012: 17). У анализираном роману уочени су примери уведеног слободног управног говора:

Miša se nakašljao kao da namerava da izgovori neki dramski monolog i rekao: „Nekada davno, verovao sam da sam neranjiv. Mislim da to *piše* negde kod Paracelzusa, nešto kao: *Veruj da ćeš biti neranjiv i takav ćeš biti*. Sve je, dakle, stvar volje. I verovatno jeste, bar do trenutka dok ti neko stvarno ne mahne nožem ispred lica.” (44)/ Da, nekada je sve u jednostavnosti, kao taj Marin savet ili onaj citat iz Talmuda: „Podučavaj svoj jezik da govori: Ne znam.” (98)

Osim toga, rekao sam, kada čovek dođe u vojsku i presvuče se u uniformu, on više nije ista ličnost, odnosno, u vojsci prestaješ da budeš ono što si bio pre nje. (38)/ Blejkov ili Borhesov, pitao je Miša. (43)/ Ne smeš biti nestrpljiv, ponavljao sam iz dana u dan (98)/ Onda će se on zvati Aksolotl, rekao je Miša...(43)/ Ako se neko bude raspitivao za njega, poverljivo sam šapnuo Redžepu i Goranu, mogu da mu kažu da sam ga odveo u spavaonicu. (78)/ I niko mi nije nudio nikakvu saradnju, nastavio je, niti davao propagandne materijale uperene protiv komunističke partije? (32)/ I, evo, odmah ću reći: Mara je moja savest. (9)

⁸ „придаточная часть при глаголе речи (*сказать* и др.) из главной части сложного предложения”

⁹ „когда нужно изложить общее содержание”

Слободни управни говор појављује се као помишљени. Подмодели управног говора могу се разврстати према критеријуму изречености, па се тако у литератури издавају изречени и помишљени управни говор (KOVAČEVIĆ 2012: 21). Помишљени управни говор среће се у анализираном материјалу.

Nikad nisam voleo kajmak na mleku i sada sam piljio u šolju na stolu i nemo *ponavljao u sebi*: Drugi put uzmi čaj, drugi put uzmi čaj! (18)

И неуведени управни говор бележили смо у анализираном корпусу. Међу неграматикализованим моделима управног говора, неуведени управни говор одликује се највећим степеном стилогености. Код примера овога типа истакнут је туђи говор, док је идентификација говорника потпуно занемарена. Посебно су занимљиви примери неуведеног управног говора код којих је представљен некадашњи сопствени говор у заградама. Специфичност евидентираних примера огледа се у постојању ортографских знакова туђег говора. Ево примера.

„Sedam minuta, malo sutra!” (17)/ „Kad odslužiš vojsku, shvatićeš.” (29)/ „Da ti nisi peder?” (36)/ „Opasan ti je ovaj Čeda. Nema kod njega cile-mile.” (68)/ „Hajde, ustaj!” (73)/ „I ne pitaj šta je u pitanju, već jednostavno nemoj da uradiš ono što si nameravao da uradiš.” (88)/ „To je, dakle, ono što Goran upravo radi Miši? Meni pre izgleda kao da je naumio da ga ubije.” (88)/ „Hajde, ustaj, rekao sam vodniku da ti je pozlilo od sunca, da si verovatno dobio sunčanicu i da si zato zaostao.” (48)

Recitovao sam je prvo na engleskom (*Tyger! Tyger! burning bright in the forests of the night, what immortal hand or eye could frame thy fearful symmetry?*), potom na srpskom, u svom slabom prevodu (*Tigre, tigre, koji goriš u šumama mračne noći, čija li ti ruka skova simetriju tvoje moći?*) (14)/ Sve se to događalo ispred vojničke kantine, uz predvidljiva dobacivanja drugih vojnika („*Jebo te taj tigar*”, „*Mama ti je tigrica, sine!*” i slično). (14)

Фрагментарни управни говор подразумева део туђег говора унутар ауторског (KOVAČEVIĆ 2012: 19). Евидентирали смо неколико примера.

„Pogledaj sada njegovu...” (45) ...i pozvao nas da svi zajedno odemo u Gornji šehar „da uživamo kao što su nekad uživali Turci”. (62)/ Posle uvodnog nastupa u prostoriji sa novim regrutima, uz lukavo insistiranje da smo, kao deca velegrada, nešto više od drugih ljudi, od tih, kako ih je Dimitrije nazivao, „ubogih nesretnika”, kojima je sudbina dodelila da se rode u varošicama i palankama širom zemlje (15)

2.4. Ауторски дискурс у конструкцијама управног говора

Заједничка је особина ауторских дидаскалија у конструкцијама грамаатикализованих и неграматикализованих модела стилска немаркираност глагола у њиховом саставу. У дидаскалијама се појављује перфекат и доминантни су глаголи чија је основна вредност комуникативна. Будући да се туђи говор као други сегмент конструкције управног говора увек одликује емоционално-експресивним својствима (KOVAČEVIĆ 2012: 16), а дидаскалија у анализираном роману стилском неутралношћу, успостављен је принцип контрастата. При томе, до изражаја долази туђи говор са емоционалним и експресивним елементима. Ево примера.

Blejkov ili Borhesov, *pitao je* Miša. (43)/ Onda će se on zvati Aksolotl, *rekao je* Miša... (43)/ „Ne”, *odgovorila je* Mara, „tek se posle smrti pokazuju razlike” (9)/ „Šta stalno

rondaš?”, *pitale* bi moja Mara...(98)/ „Vidimo se sutra”, *rekao sam* dok sam izlazio...(22)/ „Idemo mi”, *rekao je*, „Vrabac će sam da doleprša.” (73)/ „Mislim da si malo preterao”, *govorila je*, „morao bi nešto sam da uradiš, ne možeš samo da sediш i чекаш моју помоћ. I ja imam samo две руке, две ноге и једну главу.” (97)/ „Jebe se meni за njega”, *rekao je* Miša. (67)/ „Prestani malo sa tim perfidnim insinuacijama”, *rekao je*, „stvarno mi ideš na jetru.” (61)/ „Moji roditelji”, *odgovorio sam*. (31)/ „Zar doista hoćeš da te proglase за dezertera?”, *rekao je*. (48)

2.5. Неграматикализовани модели неуправног говора

Када је реч о подмоделима неуправног говора, у анализираном роману појављују се неконекторски неуправни говор. Под неконекторским неуправним говором подразумева се модел неуправног говора без везника (KOVAČEVIĆ 2012: 22). Међу подмоделима неуправног говора овакви примери су врло стилогени јер се и у њима истиче туђи говор (као препричани). Примери показују да се врло често део туђе реченице преприча у иницијалној позицији, након тога наводи се главна клауза, потом следи наставак препричаног туђег говора. Приметно је да у оваквим изразима примат добија препричани туђи говор.

Poznaје ga, potvrdio је Miša, али није био сигуран да желим то да чујем. (39) (: Potvrdio је Miša *da* ga познаје, али није био сигуран да желим то да чујем.) / Sasvim му је добро са мном, *rekao је*, и не види зашто да се среће са новим људима који му после неће ништа значити. (42) (: *Rekao је da* му је sasvim добро са мном и не види зашто да се среће са новим људима који му после неће ништа значити.)/ Isisali су му, *rekao је*, сву крв. (53) (: *Rekao је da* су му isisali сву крв) Све је то иста банда, *rekao је* Dimitrije и окренуо се према Redžepу и Gorану, тражећи њихову подршку. (59) (: *Rekao је Dimitrije da* је све то иста банда и окренуо се према Redžepу и Gorану, тражећи њихову подршку.)/...*rekao је*, не voli cimet. (72) (: *Rekao је da* не voli cimet)/ Toliko му треба, *rekao је*, да на миру прочита новине. (82) (: *Rekao је da* му толико треба да на миру прочита новине)/ Можда сам у праву, *rekao ми је* Miša, што га nagovaram да се дружи са nama. (42) (: *Rekao ми је* Miša *da* сам можда у праву што га nagovaram да се дружи са nama. / Osećao је, *rekao ми је* једном у poslastičarnici, како му uvrću ноге и руке иако из њих нема више шта да iscuri. (53) (: *Rekao ми је* једном у poslastičarnici *da* је osećao како му uvrću ноге и руке иако из њих нема више шта да iscuri.)

Неуправни говор остварује се и као помишљени. Ево примера.

Pomišljam да је чак знао и ко је Miša али да није hteo то да покаже... (37)/ „Izvini”, *rekao sam* и *pomislio* да *sam* doista postao idiot када се izvinjavam што не povraćam. (75)

Свега један пример сведочи о појави експресивног неуправног говора, који је правописно изражен интерогативном или експламативном реченицом (KOVAČEVIĆ 2012: 23).

On зна, *rekao је* Dimitrije, неке pokazatelje у kojima се tvrdи да је наш prosećan životni vek два sata и двадесет minuta! (17,18) (: *Rekao је* Dimitrije *da* он зна неке pokazatelje у kojima се tvrdи да је наш prosećan životni vek два sata и двадесет minuta!)

3. Поређење резултата истраживања са резултатима претходних двају истраживања туђег говора у Албахаријевим романима

У поређењу резултата истраживања као критеријуми узимају се: (1) фреквентност граматикализованих или неграматикализованих модела; (2) избор најфреквентнијег (под)модела преношења туђег говора; (3) позиције дидаскалије; (4) бројност коришћених (под)модела. У односу на резултате истраживања спроведеног у роману *Пијавице* (SRET KOVIC 2022), анализа у овом раду показала је да се два романа разликују у погледу фреквентности граматикализованих модела. Наиме, у роману *Пијавице* прави управни говор појављује се врло ретко (SRET KOVIC 2022: 251), док се у роману *Живојинско царство* овај модел одликује високом фреквентношћу. Прави управни говор заправо је најфреквентни модел у анализираном делу. У роману *Пијавице* појављују се две неграматикализоване варијације управног говора и три модификације неуправног говора (SRET KOVIC 2022: 251). Слично је и у овом истраживању, са тим да се појављује варијација коју условно називамо *йомишљени неуправни йовор*.¹⁰ Ауторска дидаскалија у оквиру правог управног говора у роману *Живојинско царство* појављује се у свим позицијама.

Кључна сличност између резултата истраживања Антонијевићеве (2024) и резултата овога рада јесте делом у фреквентности граматикализованих модела. Наиме, Антонијевићева (2024: 178) је уочила да су прави управни говор и неуправни говор најфреквентнији модели у роману *Мамац*. У овом роману најфреквентнији модел је прави управни говор. У погледу употребе дидаскалије у оба романа дидаскалија се појављује у различитим позицијама у оквиру правог управног говора. Бројност модела је врло слична.

Закључак

У роману *Живојинско царство* Давида Албахарија коришћени су граматикализовани модели прави управни говор и неуправни говор. Управни говор одликује се високом фреквентношћу и најфреквентнији је модел у анализираном делу. Стилוגеност овога модела постигнута је коришћењем екскламативних и интерогативних реченица у оквиру туђег говора и употребом ауторске дидаскалије која у иницијалној позицији најчешће садржи и пратилачку радњу. Дидаскалија се у конструкцијама управног говора среће у иницијалној позицији, у медијалној позицији и финалној. Код конструкција управног говора са дидаскалијом у иницијалној позицији, пажња се поклања ауторском дискурсу. Насупрот томе, у конструкцијама са дидаскалијом у постпозицији, примат добија говор лика. У погледу стилогености најуспешније су конструкције управног говора са дидаскалијом у медијалној позицији при чему се започети туђи говор прекида ауторском дидаскалијом која најчешће садржи глаголски облик, након чега се појављује наставак туђег говора високе информативне вредности. У роману се појављују подмодели управног говора слободни управни говор (у виду уведеног и неуведеног) и фрагментарни управни говор. Приметно је да неуведени управни говор задржава ортографске знаке, али да не садржи ауторску дидаскалију. У погледу иновативности, значајна је

¹⁰ У литератури (KOVAČEVIĆ 2012: 21) се критеријум изречености објашњава код управног говора. Међутим, пример који смо забележили је у виду неуправног говора.

појава уведеног слободног управног говора унутар конструкције правог управног говора. Неуведени управни говор појављује се и у заградама. На тај начин, туђи говор издваја се као засебан фрагмент. Када је реч о неуправном говору, осим граматикализованог вида, у роману се појављују неконекторски неуправни говор и експресивни неуправни говор. Иновативност у коришћењу модела неуправног говора огледа се у појави помишљеног неуправног говора. Дакле, анализа је показала три иновативности у роману: појаву слободног уведеног управног говора унутар туђег говора у конструкцији правог управног говора, појаву неуведеног и уведеног управног говора у заградама и појаву помишљеног неуправног говора. Од почетка романа писац индиректно истиче отуђеност. Најпре, није познат аутор романа, потом се појављују туђи говори, да би се напослетку унутар туђих говора такође појавили туђи говори. Следствено томе, може се закључити да је коришћење (под) модела преношења туђег говора језичко-стилско средство текстовног плана у роману којим се граде дијалози и које наратору омогућава да се привидно дистанцира од догађаја. Висок степен стилогености туђег говора постигнут је и коришћењем ауторске дидаскалије са стилски неутралним глаголом. Друкчије речено, док је ауторска дидаскалија стилски неутрална, туђи говор је изузетно стилогено средство. У појединим сегментима приметна је говорна карактеризација ликова, па се употребом жаргонизама, вулгаризама и увредљивих речи сугерише да разговарају *млади људи*.

Цитирана литература

- ANTONIJEVIĆ, Jovana. „Tipovi tuđeg govora u romanu *Мамац* Davida Albaharija”. *Uzdanica*, knj. 21, sv. 3 (2024): 169-180. [orig.] АНТОНИЈЕВИЋ, Јована. „Типови туђег говора у роману Мамац Давида Албахарија”. *Узданица*, књ. 21, св. 3 (2024): 169-180. DOI 10.46793/Uzdanica21.3.169A
- ANDREJIĆ VIDIĆ, Jelena. *Filozofija svakodnevice u delima Sola Beloua i Davida Albaharija*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, (2020), (doktorska disertacija). [orig.] АНДРЕЈИЋ ВИДИЋ, Јелена. *Филозофија свакодневице у делима Сола Белоуа и Давида Албахарија*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, (2020), (докторска дисертација).
- BABIĆ, Dragan. „Sažete priče kao primarna pripovedna forma pozne faze opusa Davida Albaharija”. *Polja*, god. 68, br. 544, (2023): 72-76. [orig.] БАБИЋ, Драган. „Сажете приче као примарна приповедна форма позне фазе опуса Давида Албахарија”. *Поља*, год. 68, бр. 544, (2023): 72-76.
- BAHTIN, Mihail. *Marksizam i filozofija jezika*. Beograd: Nolit, 1980.
- KATNIĆ BAKARŠIĆ, Marina. *Lingvistička stilistika*. Budimpešta: Open Society Institute, 1999.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. „O gramatičko-stilističkom terminosistemu tuđeg govora”, *Srpski jezik*, 17, (2012): 13-38. [orig.] КОВАЧЕВИЋ, Милош. „О граматичко-стилистичком терминосистему туђег говора”, *Српски језик*, 17, (2012): 13-38.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. *Stilistika i gramatika stilskih figura*, Beograd: Jasen, 2015. [orig.] КОВАЧЕВИЋ, Милош. *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен, 2015.
- KOVAČEVIĆ, Darko. „Istorija, trauma, demistifikacija i naracija u romanima *Mrak* i *Životinjsko carstvo* Davida Albaharija”, *Baština*, vol. 34, br. 63, (2024): 61-72. [orig.] КОВАЧЕВИЋ, Дарко. „Историја, траума, демистификација и нарација у романима *Мрак* и *Животињско царство* Давида Албахарија”, *Баштина*, вол. 34, бр. 63, (2024): 61-

72. DOI: <https://doi.org/10.5937/bastina34-51568>

- LAZOVIĆ, Milica. *Metaproza u romanima Davida Albaharija*. Beograd: Filološki fakultet, 2018, (doktorska disertacija). [orig.] ЛАЗОВИЋ, Милица. *Метанпроза у романима Давида Албахарија*. Београд: Филолошки факултет, 2018, (докторска дисертација).
- LUKOVIĆ, Maja. *(Ne)mogućnost uspostavljanja istine sopstva u romanima Vladimira Nabokova i Davida Albaharija*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2024 (doktorska disertacija). [orig.] ЛУКОВИЋ, Маја. *(Не)могућност успостављања истине сопства у романима Владимира Набокова и Давида Албахарија*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2024 (докторска дисертација).
- MILANOVIĆ, Željko. *Imagološki aspekti proze Dubravke Ugrešić i Davida Albaharija*. Novi Sad: Filozofski fakultet, (2009), (doktorska disertacija). [orig.] МИЛАНОВИЋ, Жељко. *Имаголошки аспекти прозе Дубравке Угрешић и Давида Албахарија*. Нови Сад: Филозофски факултет, (2009), (докторска дисертација).
- MIJALJEVIĆ, Katarina. „Uticaj novinarskog žanra na prenošenje tuđeg govora u novinski medij”. *Lipar*, 21, 71, (2020): 291-302. [orig.] МИЈАЉЕВИЋ, Катарина. „Утицај новинарског жанра на преношење туђег говора у новински медиј”. *Липар*, 21, 71, (2020): 291-302. DOI: 10.46793/LIPAR71.291M
- MILOŠEVIĆ, Marko. „Tipovi tuđeg govora u romanu *Ljudi bez grobova* Enesa Halilovića”, *Uzdanica*, knj. 20, sv. 2, (2023): 83-95. [orig.] МИЛОШЕВИЋ, Марко. „Типови туђег говора у роману *Људи без гробова* Енеса Халиловића”, *Узданица*, књ. 20, св. 2, (2023): 83-95. DOI 10.46793/Uzdanica20.2.061M
- MIRILOV, Ružica. „Složena rečenica sa sastavnim klauzama: u jeziku savremenih proznih pisaca Davida Albaharija, Vladana Matića i Gorana Petrovića”. Branko Jovanović (ur.), *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*. Priština: Filozofski fakultet, god. 43, 2, (2013): 577-591. [orig.] МИРИЛОВ, Ружица. „Сложена реченица са саставним клаузама: у језику савремених прозних писаца Давида Албахарија, Владана Матића и Горана Петровића”. Бранко Јовановић (ур.), *Зборник радова Филозофског факултета*. Приштина: Филозофски факултет, год. 43, 2, (2013): 577-591.
- NIKOLIĆ, Milka. „Srbistička istraživanja tipova tuđeg govora tokom poslednje dve decenije”. *Srpski jezik*, 25, (2020): 287-301. [orig.] НИКОЛИЋ, Милка. „Србистичка истраживања типова туђег говора током последње две деценије”. *Српски језик*, 25, (2020): 287-301. <https://doi.org/10.18485/sj.2020.25.1.20>
- NIKOLIĆ, Milka. „Novija lingvostilistička istraživanja srpske proze”. *Poetizmi i prozaizmi*, Андрићград: Андрићев институт, (2022): 47-91. [orig.] НИКОЛИЋ, Милка. „Новија лингвостилистичка истраживања српске прозе”. *Поетизми и прозаизми*, Андрићград: Андрићев институт, (2022): 47-91.
- PANTIĆ, Mihajlo (ur.). *Slike (iz) porodičnog vremena: o književnom delu Davida Albaharija*. Beograd: Biblioteka grada Beograda, 2013. [orig.] ПАНТИЋ, Михајло (ур.). *Слике (из) породичног времена: о књижевном делу Давида Албахарија*. Београд: Библиотека града Београда, 2013.
- SOLGANJIK, Grigorij. *Stilistika teksta*. Moskva: Flinta, 2001. [orig.] СОЛГАНИК, Григорий. *Стилистика текста*. Москва: Фланта, 2001.
- SPASIĆ, Nataša. „Tipovi prenošenja tuđeg govora u predizbornoj kampanji 2016. i 2017. godine (publicistički stil)”, *Nasleđe*, 15, 39, (2018): 85-99. [orig.] СПАСИЋ, Наташа. „Типови преношења туђег говора у предизборној кампањи 2016. и 2017. године (публицистички стил)”, *Наслеђе*, 15, 39, (2018): 85-99.
- SRETKOVIĆ, Arsenije. „Tipovi tuđeg govora u romanu *Pijavice* Davida Albaharija”. *Lipar*, 79, (2022): 239-252. [orig.] СРЕТКОВИЋ, Арсеније. „Типови туђег говора у роману

Пијавице Давида Албахарија”. *Лунар*, 79, (2022): 239-252. DOI: 10.46793/LI-PAR79.239S

TEŠIN, Srđan. „Virtuoz kratkih formi: o jednom primeru principa sažetosti kao najvažnijoj osobini kratkih proza Davida Albaharija”. *Beogradski književni časopis*, god. 19, br. 68/69, (2023): 321-327. [orig.] ТЕШИН, Срђан. „Виртуоз кратких форми: о једном примеру принципа сажетости као најважнијој особини кратких проза Давида Албахарија”. *Београдски књижевни часопис*, год. 19, бр. 68/69, (2023): 321-327.

Извор

ALBAHARI, David. *Životinjsko carstvo*. Beograd: Čarobna knjiga, 2014.

Arsenije M. Sretković

ЯЗЫК ДИАЛОГА В РОМАНЕ ЖИВОТНОЕ ЦАРСТВО ДАВИДА АЛБАХАРИ

Резюме

Предметом исследования являются (под)модели передачи чужой речи в романе *Животное царство* Давида Албахари. С стилистической точки зрения рассматриваются стилематичность и стилегенность моделей и подмоделей прямой и косвенной речи. В работе применены два метода: метод интегральной стилистики и сравнительный метод. Метод интегральной стилистики использован в анализе. Сравнительный метод применён в той части исследования, где полученные результаты сопоставляются с результатами предыдущих исследований.

Основной целью работы является фиксация моделей передачи чужой речи и оценка их стилегенности. Второстепенной целью работы является установление инновационности в использовании моделей на основе сопоставления полученных результатов с результатами предшествующих исследований. Исходная гипотеза заключается в том, что вариации прямой и косвенной речи характеризуются высокой частотностью. Анализ показал, что вариации прямой и косвенной речи не являются доминирующими в анализируемом романе. Грамматикализованная прямая речь является наиболее частотной моделью в анализируемом произведении.

В романе представлены вариации прямой речи: свободная прямая речь (введённая и невведённая) и фрагментарная прямая речь. Вариациями косвенной речи в романе являются неконнекторная косвенная речь, экспрессивная косвенная речь и „мысленная косвенная речь”. Инновационность в использовании моделей передачи чужой речи проявляется в виде употребления введённой свободной прямой речи в рамках собственно прямой речи, появления моделей в скобках, а также появления мысленной косвенной речи. Модели передачи чужой речи в романе позволяют представить диалог, речевую характеристику персонажей и мнимое дистанцирование автора от нарратива.

Ключевые слова: Давид Албахари, интегральная стилистика, стилистические средства, стиль, диалог, чужая речь, прямая речь, косвенная речь